JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BARAZA LA MITIHANI LA TANZANIA

MTIHANI WA UALIMU DARAJA LA A

614 **MAARIFA YA JAMII**

Muda: Saa 3 **MAJIBU** **Mwaka: 2019**

Maelekezo

1. Karatasi hii ina sehemu A na B.
2. Jibu maswali yote.

maktaba.tetea.org
TETEA

Find this and other free resources at: http://maktaba.tetea.org

Prepared by: Maria Marco for TETEA

1. Fafanua kwa kifupi athari nne za ongezeko la kasi la watu nchini Tanzania.

Kwanza, ongezeko la watu husababisha ufinyu wa ardhi kwa shughuli za kilimo, makazi na hifadhi ya mazingira. Watu wengi hushindania ardhi kidogo hivyo kupelekea uharibifu wa mazingira.

Pili, huchochea ukosefu wa ajira kwa kuwa idadi ya watu wanaoingia kwenye soko la ajira huzidi nafasi zinazopatikana. Hali hii huongeza umaskini na uhalifu.

Tatu, ongezeko huleta msongamano wa watu katika miji, hali inayopelekea kuibuka kwa makazi holela, miundombinu duni na upungufu wa huduma muhimu kama maji, afya na usafiri.

Nne, huongeza mzigo kwa serikali katika kutoa huduma za kijamii kama elimu, afya na usafiri. Hii husababisha kushuka kwa ubora wa huduma hizo.

2. (a) Fafanua dhana ya mistari ya gridi.

Mistari ya gridi ni mistari ya longitudo na latitudo inayokatiza uso wa dunia kwenye ramani. Mistari hiyo hutumiwa kutambua mahali halisi pa eneo katika ramani na kusaidia mwelekeo wa urambazaji wa kijiografia.

(b) Kwa kutumia hoja tatu, onyesha namna ambavyo mistari ya gridi ni muhimu katika usomaji wa ramani.

Mistari ya gridi huwezesha kutambua mahali halisi ya kitu katika ramani, hivyo kusaidia kuelewa jiografia ya eneo fulani.

Husaidia kuelewa mwelekeo wa eneo au umbali kutoka sehemu moja hadi nyingine katika ramani.

Huongeza usahihi wa vipimo vya ramani na huwezesha urahisi wa kufuatilia mabadiliko ya eneo kwa kulinganisha ramani tofauti.

3. Toa tofauti nne kati ya majanga ya kiasili na majanga ya kibinadamu.

Majanga ya kiasili yanatokea bila kuhusishwa moja kwa moja na matendo ya binadamu kama tetemeko la ardhi, kimbunga na volkeno.
Majanga ya kibinadamu hutokana na vitendo vya binadamu kama ajali za magari, uchafuzi wa mazingira au vita.

Majanga ya kiasili ni vigumu kudhibiti au kuyaepuka, ilhali majanga ya kibinadamu yanaweza kuzuiwa kwa mipango bora na sheria.

Majanga ya kiasili hutokea kwa nyakati zisizotabirika, tofauti na ya kibinadamu ambayo huweza kutabirika kulingana na mienendo ya binadamu.

Find this and other free resources at: http://maktaba.tetea.org

Prepared by: Maria Marco for TETEA

Majanga ya kiasili huathiri maeneo makubwa zaidi kwa mara moja, wakati ya kibinadamu huathiri mara nyingi maeneo machache lakini kwa kurudiarudia.

4. Eleza jinsi ambavyo matukio ya kijiamii yafuatayo hutokea:

(a) Kupatwa kwa jua – Hutokea pale mwezi unapotangulia mbele ya jua na dunia, na kufunika mwanga wa jua kwa dunia kwa muda mfupi. Jua huonekana kufunikwa na giza hutokea wakati wa mchana.

(b) Kupatwa kwa mwezi – Hutokea pale dunia inapotangulia kati ya jua na mwezi na kutupa kivuli kwenye mwezi. Mwezi huonekana kugeuka na kuwa na kivuli cheusi usiku wa tukio.

5. Ndege ya Shirika la Ndege la Emirates iliruka uwanja wa ndege wa kimataifa wa Dar es Salaam (45° Mashariki) saa 11:15 alfajiri kwenda Tokyo Japan (120° Mashariki). Je muda huo ilikuwa saa ngapi kwa saa za Japan? Onesha njia yako bayana.

Tofauti ya longitudo = 120° - 45° = 75°
Kila 15° = saa 1 → 75 ÷ 15 = saa 5

Kwa kuwa Japan iko mashariki zaidi, inaongezewa saa.
11:15 alfajiri + 5 saa = 4:15 asubuhi kwa saa za Japan

6. Chambua kwa ufupi mafunzo manne yaliyotokana na vita vilivyopiganwa na Watanganyika dhidi ya uvamizi wa wakoloni wa Kijerumani.

Mafunzo ya mshikamano – Vita vilionesha umuhimu wa kuungana kwa lengo la kujikomboa na mnyonyaji wa kigeni.

Mafunzo ya uzalendo – Watanganyika walionesha moyo wa utaifa na kujitoa kufa au kupona kutetea ardhi yao.

Mafunzo ya mipango ya kijeshi – Vita vilifundisha umuhimu wa maandalizi bora ya kivita na matumizi ya silaha za kisasa dhidi ya adui mwenye nguvu.

Mafunzo ya kujitegemea – Vita vilihamasisha kutegemea nguvu za ndani, utamaduni wa jamii na uwezo wa kujiamulia hatma ya nchi.

7. Kwa kifupi, changanua matokeo manne ya mkutano wa Berlin uliofanyika mwaka 1884/1885.

Mkutano uligawa Afrika bila ridhaa ya Waafrika, hivyo ukawapa wakoloni ruhusa ya kuvamia maeneo mbalimbali.

Uliharibu mshikamano wa jamii za Kiafrika kwa kuwa baadhi ya koo ziligawanywa katika mipaka tofauti ya kikoloni.

Find this and other free resources at: http://maktaba.tetea.org

Prepared by: Maria Marco for TETEA

Ulisababisha migogoro ya mipaka kati ya nchi za kikoloni ambao ulijitokeza hadi baada ya uhuru.

Ulisababisha uanzishwaji wa utawala wa kikoloni uliodhoofisha maendeleo ya Afrika na kuzuia uhuru wa mataifa ya Kiafrika.

8. Elezea kwa kifupi changamoto nne za upatikanaji wa huduma za kijamii kwa wananchi katika nchi za Kiafrika baada ya uhuru.

Uhaba wa rasilimali fedha – Serikali nyingi hazikuwa na uwezo wa kifedha kutoa huduma bora kama afya, maji na elimu.

Upungufu wa watumishi wenye ujuzi – Baada ya uhuru, kulikosekana wataalamu wa sekta mbalimbali kutokana na elimu ya kikoloni kuwa finyu.

Miundombinu duni – Barabara, hospitali na shule zilikuwa chache au hazikukarabatiwa kwa muda mrefu.

Kasi ya ongezeko la watu – Mahitaji ya huduma yaliongezeka kwa haraka kuliko uwezo wa serikali kuzikidhi.

9. Kwa kutumia hoja nne, tofautisha mabadiliko ya kimaendeleo wakati wa zama za mawe na wakati wa zama za chuma.

Zama za mawe zilitumia zana rahisi zilizotengenezwa kwa mawe yasiyochakatwa, wakati zama za chuma zilitumia zana imara zenye ufanisi zaidi.

Katika zama za chuma kulikuwa na ongezeko la uzalishaji wa mazao kwa kuwa kilimo kilifanywa kwa jembe la chuma, tofauti na zama za mawe.

Zama za chuma zilipelekea ongezeko la biashara ya bidhaa mbalimbali ikiwemo zana, tofauti na zama za mawe ambapo biashara haikuwa pana.

Zama za chuma zilishuhudia kuundwa kwa makazi ya kudumu na ukuaji wa jamii zilizopangika zaidi tofauti na maisha ya kuhamahama ya zama za mawe.

10. Kwa kutoa hoja nne, eleza kwa kifupi sababu zilizowafanya wananchi wa Tanganyika kuungana katika kudai uhuru wao.

Ukatili wa utawala wa kikoloni – Rushwa, ubaguzi wa rangi na kazi za kulazimishwa ziliwachochea watu kutaka kujikomboa.

Elimu ya kisasa – Watu walioelimika walianza kuelewa haki zao na kuhamasisha wengine kuhusu thamani ya uhuru.

Chama cha siasa – Kuanzishwa kwa TANU kulileta mshikamano na uelewa wa kisiasa uliosaidia kupigania uhuru.

Mikakati ya pamoja – Watu walishirikiana kwa maandamano, mikutano na maandishi kudai uhuru kwa njia ya amani.
SEHEMU B (Alama 30)
Jibu swali moja (1) kutoka kila kipengele

Kipengele cha I: Jiografia

11. Bainisha mambo manne yanayoathiri tabia nchi.

Mwinuko wa eneo – Kadri unavyopanda juu kutoka usawa wa bahari, halijoto hupungua. Maeneo ya milima huwa na baridi zaidi kuliko maeneo ya tambarare.

Umbali kutoka baharini – Maeneo yaliyo karibu na bahari huwa na unyevu mwingi na hupata mvua nyingi, wakati maeneo ya mbali huwa na ukame au mvua kidogo.

Mikondo ya bahari – Mikondo ya joto au baridi huathiri kiasi cha mvua na joto katika maeneo ya karibu. Mikondo ya joto husababisha mvua nyingi, na baridi hupunguza mvua.

Latitudo – Maeneo yaliyoko karibu na ikweta hupata joto na mvua nyingi kwa sababu hupokea miale ya jua kwa wima. Maeneo ya mbali na ikweta hupata joto kidogo.

12. Eleza hatua tano zinazoweza kuchukuliwa na jamii ili kupunguza athari ikiwa janga la asili litatokea.

Kutoa elimu kwa wananchi – Wananchi waelimishwe kuhusu aina za majanga, dalili zake na namna ya kuchukua tahadhari ili kujiandaa mapema.

Kujenga miundombinu ya kudhibiti majanga – Mifereji ya maji, kuta za kinga dhidi ya mafuriko, au maeneo salama ya kuhamia vinapaswa kuandaliwa mapema.

Kuweka vituo vya dharura – Jamii iwe na vifaa vya msaada wa kwanza, chakula, mavazi na huduma za usafiri kwa ajili ya kusaidia wahanga wa janga.

Kupanda miti na kutunza mazingira – Mazingira yanapotunzwa vizuri, hatari ya majanga kama mmomonyoko wa ardhi, mafuriko na ukame hupungua.

Kuanzisha vikundi vya uokoaji – Jamii iwe na vikundi maalumu vya kujitolea vinavyoweza kutoa msaada wa haraka wakati wa janga kama moto, tetemeko au kimbunga.

Kipengele cha II: Historia

Find this and other free resources at: http://maktaba.tetea.org

Prepared by: Maria Marco for TETEA

13. Kwa kutumia dondoo tano, tofautisha mfumo wa utawala wa moja kwa moja na utawala wa mlango wa nyuma uliotumika wakati wa utawala wa kikoloni.

Utawala wa moja kwa moja ulitumia watumishi wa Kizungu katika ngazi zote za utawala, wakati utawala wa mlango wa nyuma ulitumia machifu wa kienyeji kwa niaba ya wakoloni.

Katika utawala wa moja kwa moja, mamlaka yote yalikuwa mikononi mwa mkoloni, lakini katika utawala wa mlango wa nyuma, machifu walipewa madaraka kwa masharti.

Utawala wa moja kwa moja ulihusisha matumizi ya nguvu kubwa na ukandamizaji wa moja kwa moja, tofauti na mlango wa nyuma uliokuwa na sura ya utawala wa jadi.

Utawala wa moja kwa moja ulitawala maeneo mengi ya Afrika ya Kifaransa, ilhali mlango wa nyuma ulitumiwa zaidi na Waingereza katika maeneo yao.

Katika utawala wa moja kwa moja, mabadiliko ya jamii yalikuwa ya haraka na ya kigeni zaidi, ilhali katika mlango wa nyuma mabadiliko yaliletwa kwa njia ya taratibu kupitia mila na desturi za wenyeji.

14. "Mapinduzi ya viwanda yaliyotokea katika bara la Ulaya miaka ya 1760 hadi 1870 yalisababisha kuvamiwa na kugawanywa kwa Bara la Afrika." Tetea kauli hii kwa kutoa hoja tano.

Mapinduzi ya viwanda yalizalisha bidhaa nyingi ambazo zilihitaji masoko mapya ya kuuza bidhaa hizo, hivyo kupelekea mataifa ya Ulaya kuvamia Afrika ili kupata masoko hayo.

Viwanda vilihitaji malighafi kama pamba, ngozi, mafuta ya mawese na madini, hali iliyowalazimu wakoloni kutafuta maeneo ya uzalishaji barani Afrika.

Kuongezeka kwa idadi ya watu Ulaya baada ya mapinduzi ya viwanda kulihitaji maeneo ya kuhamishia wakazi hao, hivyo Afrika ikawa suluhisho la uhamiaji.

Maendeleo ya usafiri na mawasiliano yaliyotokana na mapinduzi ya viwanda kama reli na meli za mvuke yaliwawezesha wakoloni kufikia Afrika kwa urahisi na kuiteka.

Mataifa ya Ulaya yaliongeza ushindani wa kisiasa na kiuchumi kwa kutaka kudhihirisha nguvu zao kupitia miliki za kikoloni, hali iliyochochea uhamasishaji wa kugawanya Afrika.

15. Eleza faida tano za matumizi ya kumbukumbu za upimaji wa wanafunzi katika ufundishaji na ujifunzaji wa somo la Jiografia.

Kumbukumbu za upimaji humsaidia mwalimu kufuatilia maendeleo ya kila mwanafunzi na kubaini maeneo yenye udhaifu yanayohitaji kufundishwa tena.

Find this and other free resources at: http://maktaba.tetea.org

Prepared by: Maria Marco for TETEA

Husaidia kupanga kazi za marudio kulingana na ufanisi wa mwanafunzi kwa kila mada, hivyo kusaidia kuongeza uelewa wa wanafunzi.

Zinasaidia kuandaa mitihani ya mwelekeo kwa kutumia vipengele vya tathmini vilivyowekewa alama ya udhaifu.

Hupunguza upendeleo kwa kuwa mwalimu hutegemea ushahidi wa maendeleo ya mwanafunzi badala ya kuhukumu kwa hisia.

Kumbukumbu huongeza ushirikiano kati ya wazazi, walimu na wanafunzi kupitia ripoti zinazoonyesha maendeleo ya mwanafunzi kwa uwazi.

16. Fafanua stadi tano ambazo mwalimu wa somo la Historia anapaswa kutumia ili kufundisha somo kwa weledi.

Stadi ya kupanga somo – Mwalimu anapaswa kupanga vizuri lengo, mbinu, vifaa na tathmini ya somo kabla ya kuingia darasani ili kufundisha kwa mpangilio.

Stadi ya kusimamia muda – Mwalimu afundishe kila kipengele cha somo kwa wakati ufaao bila kukimbiza au kupoteza muda usio wa lazima.

Stadi ya kuwasilisha mada – Mwalimu aweze kueleza kwa uwazi, kutumia lugha nyepesi na mifano halisi ya kihistoria ili somo lieleweke kwa urahisi.

Stadi ya kutumia mbinu shirikishi – Mwalimu atumie mijadala, masimulizi, maonesho, picha na ziara za kielimu ili kuongeza ushiriki wa wanafunzi.

Stadi ya kutathmini uelewa – Mwalimu aweze kutoa kazi ya kufuatilia uelewa wa wanafunzi, kutoa mrejesho na kusaidia marekebisho panapohitajika.

Find this and other free resources at: http://maktaba.tetea.org

Prepared by: Maria Marco for TETEA